

TÜRK DEVRİMİ'NİN KÜLTÜR KURAMI AÇISINDAN BİR DEĞERLENDİRMESİ

Leyla KIRKPINAR*

Özet

Kültür, günümüzde toplumsal gelişmişlik düzeyini belirlemede en önemli etkidir. Kavramın hem tarihi süreçte, hem de günümüzde farklı tanımlarının yapılmasının değişik nedenleri vardır. Türk aydınları en önemli tartışmalardan birini entelektüel yaşamlarında bu kavram etrafında yapmışlardır. Türkiye'nin tarihi, kültür kavramını oluşturan dil, tarih, gelenekler, ahlak gibi kavramlar açısından çok zengindir ve zengin bir geçmişi vardır. Atatürk Modern Türkiye Cumhuriyetini kurmuştur. Türkiye Cumhuriyetini kurarken O, Türkiye'nin kültürel zenginliklerinden güç almıştır. Pek çok Türk düşünürüne göre kavramla ilgili farklı düşünceleri vardır. Kültürü, cumhuriyeti oluşturan en önemli faktör olarak gören Atatürk, bu kavramın içini dolduran modern tarih ve dil çalışmalarına büyük bir önem vermiştir. Çünkü bunu millet olmanın bir şartı olarak görmüştür.

Anahtar Kelimeler: Kültür, Türk Tarihi, Türk Dili, Atatürk.

AN EVALUATION OF TURKISH REVOLUTION FROM THE POINT OF CULTURAL THEORY

Abstract

Today culture is the most important factor in fixing level of social development. There is different reason of making different definition of the concept both in historical process and today. One of the most important arguments in the life of Turkish intelligentsia have taken place around this concept. Turkish history is wealthy with regard to language, history, traditions, morals all of which constitute concept of culture. Atatürk established Republic of Modern Turkey. He gained strength from cultural wealthy while establishing republic of Turkey. According to a lot of Turkish thinker, there are different thought related to concept of culture. Atatürk who saw culture as the most important factor that form republic gave great importance to study of modern history and language that give content to concept of culture. Because, he saw this as condition of being a nation.

Key Words: Culture, Turk History, a Turk Language, Atatürk.

* Öğr. Gör. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, (leylakirkpinar@deu.edu.tr).

Giriş

Kültür, günümüz yaşantısında en çok kullandığımız kavramlardan biridir. Gündelik yaşantı içinde bu kavramın her zaman doğru kullanıldığı düşünülemez. Kişiler, eğitim düzeylerine ve siyasal bilinçlerine göre, kavramı bilimsel terminolojisine aykırı olarak kullanılmaktadırlar. Böyle olunca da önemli bir kavram kargaşası yaşanmaktadır. “*Kültür*” soyut bir kavramdır; değişik tarifleri yapılabilir. Oysa kavramın içini dolduran alt kültür unsurlarının da bir kısmı soyut temellere otururken, kimisi de somut olarak görülebilir. Bu farklılık, kavramın kendine has özelliklerinden ileri gelmektedir. Türkçeye “*bars*”, “*ekin*” olarak da giren ve bu kelimelerle adlandırılan kültür kavramı, zaman zaman medeniyet, yani uygarlık kavramıyla da karıştırılmıştır. Dolayısıyla kavram sadece günümüzde tartışmalı değildir; aynı zamanda geçmişten günümüze uzanan tarihsel süreçte de tartışılan, değişik görüşler ileri sürülen; onca tartışmaya rağmen, yine de nihai bir sonuca varılmayan özelliğiyle hep dikkati çeker. Öyle ki zaman zaman “*kültür*” kavramına ve bu kavramlarla yakın kavramlara yüklenen anlamlar, kimi zaman birbiriyle hiç ilgisi olmayan yorumlara bile neden olabilmektedir.

1. Kültür Değişmeleri ve Tanım Farklılıkları

Bu farklı tarif biçimleri tarihsel süreçteki ağırlığını, günümüzde de göstermiştir. Hatta kavram etrafında öne sürülen farklı düşünceler, zaman içinde siyasi görüş ayrılıklarına kadar uzanan ayrı süreçler yaratmıştır. Bireyler ve toplumlar, kavramı tarif biçimlerine göre, farklı siyasal görüş noktalarına itilebilmişlerdir. Bunun, toplumda şekillenen siyaset yapısı üzerinde, her zaman doğru nitelermeler ve değerlendirmelere dönüştüğünü söylemek mümkün değildir. Örneğin, bir entelektüel aydınının kullandığı dil, terminoloji ve özellikle de kültürel niteliklere verdiği öncelik ya da uzaklık, onun siyasal görüşleri için bir delil gibi gösterilebilmiştir. Bu durum, Türk aydınınının bir çıkmazı ve belki de tarihi yanlılığı olarak ta görülebilir. Bütün bunların yanı sıra, özellikle cumhuriyet tarihimizde, imparatorluğun bir milli devlet oluşu sürecinde; sanayileşme, kentleşme, mimari yapıda şahit olunan değişimler pek çok toplumsal değişme sürecini beraberinde getirmiştir. Toplum eskiden, çok belirgin ve keskin gruplandırmalara ayrılabilirken; bu süreçte, sanayileşmenin itici gücüyle birçok ara gruplar ve alt sınıflar ortaya çıkmıştır. İbn-i Haldun’da bile görülen “*asabiyet*” kavramındaki gibi¹, kentlilik ile kırsallık arasındaki mücadele, bu dönemde, kırsal alanda yaşayan bireylerin şehirlere göçüne dönüşmüş; böylece kentlilik ve köylülük modellerinden ayrı olarak, kentlerin varoşlarında, hatta şehirdeki imkânlarla kavuşan köylerde kendine özgü grupların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ne ekonomik zorlamalarla kentlere yönelen alt gelir grupları ve kırsal kimlik sahipleri bütünüyle şehirli olabilmıştır, ne de şehirdeki maddi kültür unsurlarını köylere taşıyanlar ve orada şehirli bir insanın yaşantısına öykünen, eskiye göre cebine biraz daha para girebilen insanlar, köylülükten bütünüyle sınırlanabilmıştır. Bütün bunlar, toplumsal değişme

¹ İbni Haldun, *Mukaddime: 1-2*, (Haz. Süleyman Uludağ), Dergah yay., İstanbul, 2004, çşt. s.

kuramlarının, değişimi besleyen değişik faktörlerin zorlamasıyla ortaya çıkan ara modellerdir².

Toplumsal değişme kuramları içinde ele alınabilecek bu pek çok boyut ve etken, hiç şüphesiz çok daha geniş bir tartışmanın konusudur. Bu yönüyle bile, bu makalenin boyutlarını çok aşacak özellikleri hep içinde taşır. Konunun bu yönünü bu aşamada bir yana bırakarak, kavramı algılama biçimlerine ve bunun modern cumhuriyetin oluşumundaki etkilerine ana yönleriyle bakmaya çalışalım.

2. Tarihsel Süreç

1839 Tanzimat Fermanı, pek çok alanda önemli değişiklikleri beraberinde getirdi. Siyaset yapısında çok yavaş gibi görünen değişim, önce kültür alanlarında ve giderek de eğitim ve hukuk gibi temel konularda çok hızlı biçimde gelişti. Tanzimat'la birlikte yeni bir aydın tipi ortaya çıktı. Bu yeni entelektüel tip, doğulu duygularla beslenmiş, büyük ölçüde doğu kültürünü almış; ancak bu dönemde batı öykünmesine ve zamanla da taklitçiliğine yönelmiş bir aydın tipidir. Bu dönem aydınlarının kullandığı “*irfan*” sözcüğü, belli bir aydınlanmayı ifade eder. Bu aydınlanmayı sağlayan şey kuşkusuz başta eğitimidir. Ancak bunun, modern anlamda kültür kavramı ile paralellik taşıyan bir kavram olduğu söylenemez. Hatta bundan da öte, bir nesil sonrasında Meşrutiyet aydınının kullandığı “*medeniyet*” ya da “*bars*” kavramı ile de pek ilgisi yoktur. Dolayısıyla, Tanzimat dönemi aydını, henüz kültür kavramını algılayabilen ve bunun önemini kavrayabilen bir aydın tipi değildir. Böyle olduğu içindir ki, Tanzimat dönemi, adından övgüyle bahsedilecek edebiyat ve siyaset içerikli eserler ortaya koyamamıştır. Buna rağmen, bu dönemin, cumhuriyete uzanan süreçte, önemli bir kilometre taşı olduğu da söylenebilir. Öykünme ve özellikle taklit temelli bir değişimi başlatabilmiştir. Meşrutiyet aydını ise, artık irfan sözcüğünün pek karşılayamayacağı bir toplum, siyaset, edebiyat, ahlak ve hukuk algılamasına yönelebilmıştır. Bunun batı dünyasının etkisinde gelişen bir süreç ve sonuç olduğunu söylemek hiç de abartılı değildir³. Bu değişik algılamalar, yorumlar ve değerlendirmeleri, toplumsal değişme kuramı açısından tabii saymak gerekir. Çünkü bireyin içinde bulunduğu toplumla, siyasal ve hukuksal çevreyle ilişkisi ve bilinç düzeyi, bu algılama farklılıklarını yaratmıştır. Bu genel kural, cumhuriyet dönemi için de geçerlidir. Cumhuriyetin ilk yıllarında kullanılan “*kültür*” kavramı ile günümüzde kullanılan kavram, birbirinden derin farklılıklar içerebilmektedir. Hatta kişinin bulunduğu yere ya da savunduğu düşüncenin orijinine göre, farklı kullanımlar, günümüzde aynı dönemde de görülebilmektedir. İdeolojik farklılıklar, dünya görüşlerindeki ayrılıklar, kültür kavramında farklı algılamalara neden olabilmektedir. Üstelik bu, yalnızca bu kavrama özgü bir şey de değildir. Pek çok kavramla ilgili olarak bu farklı algılamalar görülebilmektedir. Bu, Türk aydınının terminolojiye yaklaşımındaki tutarsızlığından ileri gelen bir durumdur. Kimi kesimler kültürü,

² Şu esere bakılabilir: Kıray, Mübeccel, *Toplumbilim Yazıları*, Gazi Üniversitesi yay., Ankara, 1982; ayrıca bkz. Emre Kongar, 1981, *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1981.

³ Yavuz Abadan, “Tanzimat Fermanının Tahlihi”, *Tanzimat*, İstanbul, 1940; Enver Ziya Karal, “Gülhane Hatt-ı Hümayununda Batının Etkisi”, *Bellekten*, XXVI/112, (Ekim 1964), s.s.589–600.

yalnızca kendi siyasal düşüncelerinin, geçmiş kaynaklardan bir aktarımı olarak görmek isterken başka bir kesim de, kendi siyasal görüşlerine dayanak oluşturan bir yaklaşımı tercih edebilmektedir...

Modern kültür tanımlarının neredeyse bütününde de farklı yaklaşımlar görmek mümkündür. Ancak yine de ortak bir tarif ve yorum yapmak mümkündür: Kültür, belli bir kültür çevresinde, bir kültür gurubunun ürettiği bütün maddi ve manevi değerlerin tümüne verilen addır. “*Agra cultura*” kavramından türetilen terimin günümüz Türkçesindeki karşılığı “*ekin*”dir. Günümüzde siyaset ve felsefe içerikli eserlerde, kişilerin siyasal duruş ve yaklaşımına göre, “*kültür*” ya da “*ekin*” kelimelerini kullandıklarını söylemek her zaman doğru bir yargı olmasa da, yine de bir gerçeği ifade eder. Kavram Türkçede açıklanma ihtiyacı doğduğunda; “*bir tohumu ekmek*” deyiimi ile açıklanabilir. Tohum ekilir, belli bir topraktan gıdasını alır, dış faktörlerin ve toprağın sunduğu mineral ve suyun etkisiyle büyür, boy atar; olgunlaşır ve bir ürün meydana getirir. Bir toplum da aslında bir anlamda bir bitkinin tohumunu olgunlaştırıp, ondan üreyebilme yeteneğine sahiptir. Her toplumun kendine özgü bir kültür çevresi vardır. Bu kültür çevresinde o toplum, maddi ve manevi önemi olan, yağınla ürünü üretir. Bu kimi zaman soyut, kimi zaman somut olan bir üretimdir. Diyelim ki bir toplum, bir kapalı mekânda yaşantısını sürdürüyor olsun. Ve başka toplumlarla hiçbir ilişkisi olmasın. Gidiş gelişler, etkileşim, ticaret; bu tür süreçler yaşanmamış olsun. Yüksek dağların arasına sıkışıp kalmış olan bu toplum, bütünüyle diğer toplumlardan soyut bir yaşantı sürdürüyor olsun. Bu toplum, başka toplumlarla ilişki halinde değil diye, bir kültür üretimi yaratma refleksini yitirmiş değildir. Çünkü toplumda az çok düşünen beyinler, mutlaka, o toplumda maddi ve manevi kültürün üretimine katkıda bulunmaktadırlar. Kullanılan bir küpe eklenen bir kulp, ya da üzerine yapılan yeni bir motif, kültürün gelişimine küçük de olsa bir katkıdır. Ya da toplum yaşantısını düzenleyen yeni bir kural, kültür üretimine yeni bir şey ekler. Hayatı kolaylaştırmaya çalışan her somut ve soyut üretim, kültürü geliştiren bir unsur olarak algılanabilir. Elbette toplumlar arasındaki ilişkiler, etkileşim ve iletişim, kültürün gelişimini hızlandıran bir faktördür.

Bu gelişim elbette yavaş bir gelişimdir; hatta bu yapının arzu edilir bir yapı olduğu da söylenemez. Zaten, genel olarak bu tür kapalı kültür ortamları, toplumlar arasındaki etkileşim, iletişim, ticari ve kültürel ilişkiler ortamında kalmamıştır. Tarihin derinliklerinde kalmış bu yapıların, günümüz modern dünyasında varlığını sürdürmesi neredeyse imkânsız bir duruma gelmiştir. Pek çok etkenin kültürü geliştiren ve çeşitlendiren bir öge olduğunu söylemek mümkündür.

Kültürün, belirli bir kültür çevresinde, bir toplum tarafından yaratılan her şey olduğunu yukarıda söylemiştik. Bu tarif, elbette yüzeysel bir tariftir. Toplumun ürettiği her şey, elbette tek tek incelenebilir. Her kültür ortamında üretilen ürünler, maddi ve soyut değerler olarak tasnif edilebilir. Örneğin ticari değeri olan her şey kültür kavramının içine girer. Bu toplumun ihtiyaçları için ürettiği her şeydir. Beslenme, barınma, giyim-kuşam, araç-gereçler, aletler bu kategoride yer alır. Yaratılan hukuk, güzel sanatlar adına üretilen her şey, bilim ve teknoloji bu kategoride irdelenebilir. Bunun yanı sıra, manevi boyutta üretilen değerler, ahlak ve din kuralları da kültürün bir

parçası olarak ele alınabilir... Bütün bunların toplamından, o toplumun kültürü ortaya çıkar.

Görülüyor ki, kültür kavramı çok geniş ve karmaşık bir yapıyı oluşturuyor. Bu karmaşık yapının oluşumu, gelişimi ve çeşitlenişi, toplumun kendi içinden gelen dinamiklerin yanı sıra, toplumun dışından gelen dinamiklerle de beslenebilir. Bundan şunu anlamak mümkündür: Toplumda düşünen beyinler, mutlaka toplumun kültür oluşum ve gelişimine katkıda bulunurlar. İmar faaliyetleri, alt yapıdaki gelişmeler, eğitim, hukuk; pek çok alanda görülen her türlü olumlu gelişme, kültüre bir katkıdır. Bunun yanı sıra toplumlar arasındaki etkileşim, kültürel gelişimdeki en etkili faktörler olarak karşımıza çıkar. Ticari ilişkiler, bilim ve teknolojinin transferi, turizm faaliyetleri, iletişim, hatta savaş ilişkileri bile, kültürel gelişime etki eden faktörlerdendir. Bu ilişkilerle doğru orantılı olarak, toplumlar birbirlerini tanıma imkânları bulurlar. Bu tanışıklık, ilişkide bulunulan toplumda maddi ve manevi değerleri öteki topluma tanıtır. Bu kez, önce maddi olan kültür unsurları etkisini gösterir; ardından, manevi alanda yer alan kültür unsurları, güzel sanatlar ve hukuk alanlarında etkileşim devreye girer. Toplumlararası ilişkilerde, bir toplum hem kültürel unsurlar açısından kendisi değişir, hem karşısındakini değiştirir. Böylece bir kültürel adaptasyon süreci ortaya çıkar...

Bu aşamada kavramın, Türk aydınının düşünce dünyasında nasıl şekillendiğini birkaç örnekle ele almaya çalışalım:

Türk kültür dünyasının en önemli şahsiyetlerinden birisi şüphesiz Ziya Gökalp'tir. Gökalp'te kültür kavramı, "hars" kelimesinin karşılığı olarak kullanılmıştır. Hatta hars kavramını, Türk Kültür dünyasına sokan en önemli entelektüel Gökalp'tir. Gökalp'in pek çok eserinde olduğu gibi, onun çağdaşı olan pek çok aydın da bu kavramı tartışmıştır. Ziya Gökalp, özellikle "medeniyet" ve "hars" kavramlarının farklı olduğunu dile getirmiştir. Ona göre hars, milli olduğu halde medeniyet beynelmiledir. Yani ona göre, hars bir ulusa ait değerler, medeniyet ise, uluslar arası olan değerler ifade eder. Her kavim başlangıçta bir harsa sahiptir. Bu hars, o kavmi ayakta tutan en belli başlı etkendi. Zamanla bu hars yükselir ve medeniyet dediğimiz sürece dönüşür⁴. Böylece, bir ulusa ait olan değerler, zamanla ulusla arası bir değer haline gelir ve bütün insanlığın ortak değeri haline gelir. Bu yaklaşım, Türk düşün dünyasında oldukça etkili bir görüş olarak düşünürler tarafından savunulmuştur.

Ziya Gökalp'i takip eden pek çok Türk düşünürü, ona yakın görüşler ileri sürmüşlerdir. Bunun yanı sıra, ona karşı olan düşünce adamları da vardır. Bunların içinde belki de en kalıcı görüşleri dile getiren İsmail Hakkı Baltacıoğlu'dur. Baltacıoğlu'na göre Türk Ulusu, Tanzimat'tan beri kültürle medeniyeti, vicdanla aklı, Türklükle Avrupalılığı birbirine karıştırmıştır. Oysa bir bilim olarak sosyolojinin, ayrı cinsten gerçekleri birbirinden bıçakla kesmiş gibi ayırması gerekmektedir. O da Ziya Gökalp'in yorumunu yaparak, kültürün ulusal, medeniyetin ise uluslar arası olduğunu savunmuştur⁵. Baltacıoğlu'nun Ziya Gökalp'in düşüncelerine yakın düşünceler dile getirdiği yukarıdaki yaklaşımlardan da anlaşılmaktadır. Bu iki önemli sosyolog ve düşün adamının temellendirdiği düşünceler üzerine, pek çok başka sosyolog ve düşünür

⁴ Bu görüşlerin ayrıntısı için bkz. Ziya Gökalp, *Hars ve Medeniyet*, Ankara, 1972.

⁵ İ. H. Baltacıoğlu, *Türke Doğru*, İş Bankası yay, Ankara, 1972, s. 357.

görüş belirtmişlerdir. Bunların en dikkat çekenini, hiç kuşku yok, Erol Güngör'dür. Ona göre, kültür ve medeniyet ayrımı, sadece Türkler için sosyolojik bir kavram meselesi değildir. Millet hayatına nasıl bir yön vereceğimiz konusundaki isteklerimize objektif ve bilimsel destek bulma çabası, bizi bu tür kavramsal tartışmalara çeken en belli başlı etkidir. Dolayısıyla, bu kavramlar üzerinde yoğunlaşmakla, bir anlamda, toplumsal çözümlere de ciddi katkıda bulunmak umulmaktadır. Her toplumun kültürü, o toplumda yaşayan insanların çeşitli problemlere karşı denedikleri çözüm yollarından meydana gelmiştir. Çözüm tarzlarından bazıları zamanla sabit hale gelerek, toplumun bütününe mal olur ve toplumun kültürünü oluşturur⁶. Nurettin Topçu da, kültürle medeniyetin Türk düşün dünyasında karıştırıldığını düşünen sosyologlardandır. Ona göre, bu kafa karışıklığı, Türk toplumunda yanlış çabalamalara da neden olmuştur. Bu kafa karışıklığı ve kavramları netleştirememesi durumu, koca bir toplumu batı taklitçiliğine yönlendirmiştir. Medeniyet, insanlığın çalışarak ortaya koyduğu teknik eserlerin bütünüdür. Kültür ise, bir toplumu kendi tarihi içinde meydana getirdiği değer hükümlerinin bütünüdür. Bunlar ilim, sanat, ahlâk ve dine ait değerlerdir⁷. Batı tekniği bize asırlardan beri damla damla gelmektedir. Teknik; kültürden sızan bir usare, kültür ağacının yetiştirdiği bir meyvedir. Hâlbuki bizim kendi kültürümüz tekniği yaratmadı. Onu emanet bohçalar içinde Batı'dan aldık, yaratmanın zevkini bile yaşayamadık⁸. Mehmet Kaplan ise "Medeniyet" ile "Kültürü" iç içe geçmiş iki kavram olarak algılar. Bu iki unsur, bir bütün teşkil etmektedirler. Ona göre her medeniyet, kendine haz bir kültür ve sanat yaratır. Böylece her ulusun, kendine özgü bir medeniyetinden de söz etmek mümkündür⁹.

Bir ulusun oluşumunu sağlayan kökler, tarihin derinliklerinde saklıdır. Uygarlık, tarihsel süreçte oluşur. Belli bir dönemde, belli bir kültür çevresinde şekillenen kültür, tarihsel süreç içinde kuşaktan kuşağa aktarılarak, bir uygarlık yaratılır. Bu süreç ne kadar derinse, o kültürün uygarlığının da o denli büyük olduğu düşünülebilir.

2.1. Mustafa Kemal ve Kültür

Bu aşamada, Mustafa Kemal Atatürk'ün kültüre ve özellikle de Cumhuriyet Türkiye'sinin oluşumundaki tarihsel köklere nasıl baktığı önemlidir. Nitekim Mustafa Kemal Atatürk'ün, "En aşağı yedi bin yıllık tarih"ten söz etmesi ciddi bir tarihsel bilincinin olduğunu gösterir. Kültürü oluşturan unsurlar içinde dil, tarih, gelenek ve görenekler, töreler, folklorik unsurlar, toplumsal davranış kalıpları ilk sırayı alır. Mustafa Kemal Atatürk'ün pek çok konuşmasında "Yeni bir Türkiye" den söz etmesi, onun duruşunu anlamak açısından önemlidir. O yeni bir Türkiye yaratmayı arzuluyordu. Bu Türkiye, millet egemenliğine dayanan, bağımsız bir Türkiye olacaktı. Burada millet egemenliğinden söz etmesi bile, yeni bir tercihe ve giderek de yeni bir kültürel oluşuma yöneldiğinin en açık belirtisidir. Çünkü millet egemenliği cumhuriyet

⁶ Erol Güngör, *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*, İstanbul, 1986, s.35.

⁷ Nurettin Topçu, *Yarıncı Türkiye*, İstanbul, 1961, s.196.

⁸ A.g.e., s.196.

⁹ Mehmet Kaplan, "Üç Musiki ve Üç Medeniyet", *Milli Kültür Dergisi*, XLI/8, 1983, s.40.

demektir. Cumhuriyet, bir siyasal rejimin adıdır. Bu rejimin kendine has kuralları ve işleyiş mekanizması vardır. Bu kuralların ve işleyiş mekanizmalarının yanı sıra, onu ayakta tutacak ve ideallerini yaşatacak bireyin ve o bireylerden oluşacak toplumun yaratılması kaçınılmazdır. Bu ise, ne tarihten bütünüyle kökleri koparmakla mümkündür, ne de geçmişi bütünüyle kucaklayarak oluşabilecek bir şeydir. Çünkü tarihsiz bir millet düşünülmemeyeceğine göre, O'nun Türk tarihinden güç almasından ve o tarihin ortaya koyduğu değerlerden beslenmesinden daha doğal bir şey yoktur. Bu noktada Mustafa Kemal'in Atatürk'ün, kendi dünya görüşüne paralel olarak, geçmişte bu kavramları yorumlayanların pek çoğundan ayrı düşündüğünü özellikle belirtmek gerekir. Çünkü Mustafa Kemal, kültür ile uygarlığı ayrı olarak tarif etmekten kaçınır. Ancak çok önemli bir gerçeğin altını da çizer; Tarihsiz, dilsiz, ananesiz bir millet ve giderek de bir cumhuriyet olamaz. O halde, Türkiye'nin ve Türk insanının zengin tarihi geçmişi, onun için büyük bir güçtür. İşte bu algılama biçimi, Atatürk'ün Türkiye Cumhuriyeti'nde modern tarih araştırmalarına ve dil çalışmalarına yönelmede ve hatta bizzat öncülük etmesindeki nedeni açıklar. İşlenmemiş bir tarih, ortaya konulamamış zengin bir dil vardır; o halde, sağlam bir cumhuriyet arzusunda olan genç cumhuriyetin bekçileri, bu zenginlikleri ortaya koyacak, bunun için araştırmalar yapacaklardır. Kültürsüz bir toplum olamayacağına ve üretmenin ve giderek de gelişmenin bütün temelleri, kültürel değerlerin geliştirilmesine bağlı olduğuna göre, Mustafa Kemal'in arzuladığı “*Yeni Türkiye*”nin kültür temeli üzerinde yükseltme arzusu hiç de anlaşılmasız değildir.

Afet İnan Atatürk'ün yakınında bulunan ender insanlardan biridir. 1936 yılında O, bizzat Atatürk'ün kültürden ne anladığını onun anlattıklarından not etmiştir. Bu aktarmaya göre Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti'nin temelini kültür olarak görür. Ona göre kültür okumak, anlamak, görebilmek, görebildiğinden anlam çıkarmak, intibah almak, düşünmek ve zekâyı terbiye etmektir. Atatürk'e göre; insan enerjisi ile ancak tabiatın ona iltifat edildikçe tükenmez yardımıyla yükselen, genişleyen bir insan zekâsı vardır. Bu yönüyle insan sınırsız kavrayışa sahiptir. O, kültürü şöyle tarif ediyor: “*Kültür, tabiatın yüksek feyizleriyle mesut olmaktır. Bu ifade içinde çok şey saklıdır. Temizlik, sağlık, yükseklik, insanlık v.s. Bunların hepsi insanlık vasıflarındandır. İşte kültür kelimesini mastar şekline soktuğumuz zaman, insana verdiği yüksek vasıfları kendi çocuklarına, geleceğine vermesi demektir... Buraya kadar anlatmak istediğimiz, bugünkü Türkiye cumhuriyeti çocukları kültür insanlarıdır. Yeni hem kendileri kültür sahibidirler, hem de bu özelliği milletlerine ve bütün Türk milletine yaymakta olduklarına inanırlar.*”¹⁰

Sonuç

Atatürk, Modern bir cumhuriyet yarattı. Bu cumhuriyet; “*tebad*”dan toplum, “*kuş*”dan birey, hilafetten laik bir demokrasi gerçekleştirmeyi hedeflemişti. Bunu da ancak, siyasal bilinci yüksek bireyler oluşturabilirdi. Atatürk'ün Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren, bir tarih ve kültür hamlesini başlatması, bu konuya verdiği önemden kaynaklanmaktadır. O'nun zamanında dil, tarih, antropoloji ve coğrafya

¹⁰ Afet İnan, *Atatürk Hakkında Hatıralar*, 1959, s.s.261–262.

ağırlıklı bu hamlelerle, Türklerin tarihinin karanlık devirleri aydınlatılmaya başlamıştır. Türkiye hızlı bir sanayileşme sürecine girdiğinde, ister istemez öngörülen şeylerin dışında başka süreçler de gelişmiştir. Günümüzde yaşanan pek çok meselenin temelinde, bu farklı etkenlerin ve süreçlerin etkili olduğu söylenebilir. Ancak bütün bu sorunların çözüm yolu yine de, yaratılan modern milli devletin, kendi kültürel temellerinden ve özelliklerinden alacağı güçten geçmektedir.

KAYNAKÇA

- ABADAN, Yavuz, “Tanzimat Fermanının Tahlili”, *Tanzimat*, İstanbul, 1940.
- BALTACIOĞLU, İ.H. *Türke Doğru*, İş Bankası yay, Ankara, 1972.
- GÖKALP, Ziya, *Hars ve Medeniyet*, Ankara, 1972.
- GÜNGÖR, Erol, *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*, İstanbul, 1986.
- İBNİ HALDUN, *Mukaddime: 1–2*, (Haz. Süleyman Uludağ), Dergah yay., İstanbul, 2004.
- İNAN, Afet, *Atatürk Hakkında Hatıralar*, 1959.
- KAPLAN, Mehmet, “Üç Musiki ve Üç Medeniyet”, *Milli Kültür Dergisi*, 41/8, (1983).
- KARAL, Enver Ziya, “Gülhane Hatt-ı Hümayununda Batının Etkisi”, *Belleten*, XXVI/112, (Ekim 1964), s.s. 589–600.
- KIRAY, Mübeccel, *Toplumbilim Yazıları*, Gazi Üniversitesi yay., Ankara, 1982.
- TOPÇU, Nurettin, *Yarıncı Türkiye*, İstanbul, 1961.